

„Muzeul satului și de artă populară”, nr. 5-6, 1985

Prezenta culegere de studii, coordonată de Jana Negoită, directoarea Muzeului satului și de artă populară, continuă seria volumelor cu conținut științific editate, începând din 1966, de prestigioasa instituție culturală care a împlinit de curând 50 de ani de rodnică activitate științifică și cultural-educativă.

Conceptat ca „Omagiul profesorului Gheorghe Focșa, la a 80-a aniversare”, acest volum de studii și comunicări științifice cuprinde în cele aproape 600 de pagini amplu ilustrate, o mare bogătie de informații deosebit de utile cercetătorului vieții sociale.

De altfel, cercetarea sociologică de teren — mai ales în mediul rural — rămâne sterilă în absența dimensiunii etnografice. Interferența sociologie-etnologie potentează cunoașterea nu numai a societăților tradiționale, dar și a celor moderne sau în curs de modernizare. O dovadă în plus ne-o oferă sumarul volumului, în care identificăm atât tratarea unor probleme specifice activității muzeale, cât și abordarea unor teme de larg interes sociologic.

În continuare ne vom referi la această a doua categorie de materiale, nu fără a semnala contribuțiile semnificative în domeniul muzeografiei reprezentate de studiile: *Sărcini, realizări și perspective în activitatea științifică și cultural-educativă a Muzeului satului și de artă populară* (Jana Negoită); *Peisaj de sat — peisaj de muzeu* (Iuliana Cioțoiu); *Criterii tematice în organizarea expozițiilor de artă populară* (Jana Negoită); *Valorificarea complexă a creației populare românești în cadrul Muzeului satului și de artă populară* (Natalia Marcu); *Restaurarea și consolidarea obiectivelor în aer liber* (Alexandru Bujor, Aurel Contras); *Metoda reconstituirii în restaurarea etnografiei* (Valeriu Olaru). De asemenea, studiile semnate de dr. Georgeta Stoica (*Aspecte inedite din activitatea școlii norvegiene de conservare și restaurare*) și Filofteia Pally (*Mestieri populari olari din județul Argeș*), ca și cele referitoare la tematica expozițiilor temporare sau la colecțiile de artă populară se înscriu ca autentice contribuții la perfecționarea activității muzeografice, inclusiv de cercetare științifică a culturii populare.

Dintre studiile cu caracter socio-etnografic se impun atenției, în primul rând, cele referitoare la ocupațiile tradiționale, la agricultură. Dr. Ion Chelcea în studiul său *Aspecte ale agriculturii tradiționale* — un capitol din lucrarea „Agricultura tradițională în România. De la origini și până în a doua jumătate a secolului al XX-lea” (mss) — aduce o valoroasă contribuție la istoria plugului în România, atrăgând atenția totodată asupra unor tehnici străvechi de semănat porumbul (cu „paru” și cu „călcicu”). Analiza etimologică, evolutivă în timp și spațiu, morfologică și funcțională a uneltelor agricole servește mai bunei înțelegeri a istoriei noastre sociale. Rărița, tip de plug fără roțile, fără corman și fier lung, reprezintă unealta caracteristică a agriculturii patriarhale de la sfârșitul neoliticului până la sfârșitul sec. al XVIII-lea. Întrebuințarea răriței în condițiile marii proprietăți capitaliste constituie expresia aservirii țărănimii. Abia după 1944 se poate spune că rărița devine obiect de muzeu (p. 156). Autorul este de părere că îndelungata supraviețuire a unei unelte agricole atât de simple își găsește explicația în relațiile social-economice înapoiate menținute până în prima jumătate a sec. al XX-lea.

Celelalte două studii privind agricultura (*Cultura plantelor cerealiere în cîteva sate cu ocupații mixte din Țara Zarandului* — de Ioana Armășescu și *Agricultura în depresiunea Hăleg în perioada interbelică* — de Ioan George Andron), deși au în vedere zone strict delimitate și perioade de timp mai reduse, furnizează informații prețioase despre proprietatea agricolă, uneltele de măsură tradiționale, modalitățile de stabilire a loturilor individuale, ca și despre practicile arhaice de asolament trienal sau cu caracter magic, menită să asigure sporul recoltelor viitoare.

În structura volumului editat de Muzeul satului și de artă populară studiile cu caracter monografic zonal sau al unor comune și sate ocupă un loc central. Dr. Corneliu Mirescu, continuându-și preocupările de definire etnografică a Țării Lăpușului, prezintă, utilizând numeroase schițe și fotografii, specificul așezărilor, gospodăriilor și arhitecturii populare din zona amintită, subliniind că mediul natural variat (pădure, surse de apă pentru vatra satului, sesuri cu fînațe, dealuri pentru țărini etc.) a influențat modul de grupare, tipul, mărimea și aspectul așezărilor umane (p. 25). Remarcăm preocuparea autorului pentru analiza structurii sociale în evoluția sa istorică, precum și corespondențele arhitecturale pe care le stabilește cu zonele învecinate: Maramureș, Chioar, Oaș, ca și analogiile frapante cu regiunea Munților Apuseni. Întîlnim în întreaga zonă — apreciază autorul — „o arhitectură rațională la care totul e cum-

pănit, clar delimitat și ordonat în ansamblu după un ritm firesc. Siguranță în măsura proporțiilor, echilibru, spirit conservator în respectarea tradiției, în toate recunoscându-se ordine și, de aici sentimentul că această lume poate continua la nesfârșit (p. 31). În aceeași perspectivă de abordare zonală se înscriu și studiile despre evoluția așezărilor rurale din bazinul carbonifer Moțru (autor: Ana Bărcă), despre arhitectura populară din sud-vestul României (autor: dr. Nicolae Săcară) sau referitoare la raportul dintre tradițional și modern în arhitectura populară din zonele Vlașca și Ilfov (autor: Gheorghe Dimuță și Gheorghe Lazăr). Cei doi autori anterior menționați se remarcă și prin monografiile sătești realizate în Rușetu (din Cîmpia Bărăganului) și Moiești (din Țara Oașului).

Cum era și firesc, cultura populară ocupă în volumul de studii pe care îl recenzăm o pondere însemnată. Sînt de semnalat contribuțiile unor reputați specialiști precum dr. Tancred Bănățeanu, dr. Gheorghe Focșă, dr. Sanda Larionescu. Ne oprim, alături de spațiul unei note bibliografice o permite, la studiul *Raportul tradiție— inovație în arta populară românească* de dr. Tancred Bănățeanu. Autorul își fondează observațiile și interpretările bogate și pertinente pe teza potrivit căreia „Sistemul semantic al artei populare se întemeiază pe modalitățile și concepția comună de viață a creatorilor și purtătorilor formelor culturale” (p. 231). Acestea sînt integrate în formule etice ancestrale, structurate în ansamblul conștiinței și responsabilității sociale, în strînsă unitate cu dinamica socio-economică. Apreciind, în acord cu Lucian Blaga, că a vorbi despre „tradiție populară” înseamnă a releva „specificul etnic”, autorul propune următoarea notație calificativă a acestui concept fundamental al etnografiei: „Sinteză definitorie a elementelor, fenomenelor, proceselor, concepțiilor, structurilor și sistemelor materiale, spirituale, sociale și lingvistice, autentice și caracteristice unor grupări sau formațiuni etnice, în cadrul evoluției lor istorice sau al unei anumite epoci bine cristalizată și delimitată” (p. 235). Subliniind, oarecum metaforic, faptul că specificul etnic constituie semnul definitoriu sub care vehiculează, în timp și spațiu, elementele tradiției, autorul consideră că inovația constituie „elementul nou, grefat pe substanța tradiției, potențialitatea expresivă a tradiției, elementul tipic, în devenire, care va deveni tradiție în momentul acceptării sale de către colectivitate, în momentul integrării sale în colectivitate” (p. 236—237). Astfel înțelese, tradiția și inovația apar ca etape succesive, istoric determinate alcătuind, în zilele noastre, specificul național.

În seria studiilor avînd ca obiect cultura noastră populară s-ar cuveni amintite și contribuțiile aduse de dr. Radu Florescu și Ileana Gaiță (*Casa — o dovadă de continuitate. Mitologia casei*), precum și cele datorate Mariei Anania, Ecaterinei Dulcu, Marianei Docheru, Ilenei Nung, Mihăelei Neagoe, Georgetei Roșu ș.a.m.d.

O mențiune specială, din perspectiva sociologică, se impune în legătură cu materialul semnat de Silvia Păcuraru: *Noi documente cu privire la oțineea expozițională a Școlii Sociologice de la București în perioada interbelică*. Lăsînd de o parte titlul care ar putea ridica legitime semne de întrebare (Școala de sub conducerea lui D. Gusti a activat și în altă perioadă decît cea interbelică? Pe parcursul activității sale și-a schimbat „viziunea expozițională”? ș.a.), materialul la care ne referim reproduce unele documente inedite, aflate la fondurile Direcției generale a Arhivelor Statului: „Instrucțiuni pentru alcătuirea Muzeului satelor românești” (Fond „Fundatia culturală-centrală”, dosar 7/1936, fila 196—197); *Instrucțiuni pentru alegerea și aducerea în București a sătenilor ce vor locui în Muzeul Satului Românesc* (idem, fila 200) și „Expoziția locuinței rurale” (idem, dosar 5/1936, fila 4—13).

Primele două documente se referă la înființarea în 1936 a Muzeului satului românesc, expoziția cărui constituie baza Muzeului satului și de artă populară. Cel de-al treilea document prezintă tematica expoziției pavilionare organizată în cadrul Expoziției internaționale de la Paris (1937).

Așa cum remarcă Silvia Păcuraru, documentele reproduce demonstrează că, în cadrul școlii sociologice de sub conducerea lui Dimitrie Gusti, au fost formulate „criterii ferme de selecție a gospodăriilor (caselor), abordate ca un tot unitar, în întreaga lor complexitate, în măsură să ilustreze condițiile complexe de viață materială și spirituală ale locuitorilor satelor românești” (p. 417), că încă din 1936 au fost folosite metode și tehnici expoziționale care își păstrează actualitatea.

Subliniind importanța acestor documente pentru înțelegerea activității multilaterale a Școlii sociologice de la București, ne exprimăm opinia că în întregime volumul editat de Muzeul satului și de artă populară (nr. 5—6, din 1985) constituie un valoros document, o sursă documentară extrem de prețioasă pentru sociologia românească.

C. S. Anghel

În colecția „La Documentation Française”, în care a apărut cu ani în urmă o admirabilă monografie: *La France et sa population aujourd'hui* („Les Cahiers Français”, No. 184, 1978), de curând ni se oferă o micro-monografie demografică, într-o formă ingenioasă, atractivă, deopotrivă interesantă pentru specialist ca și pentru marele public. La această contribuție, în primul rând, conținutul, economia lucrării și autorii: în al doilea rând, modul de prezentare, aspectul grafic. În cele 72 pagini, însoțite de câteva zeci de tabele și grafice, este expusă demografia Franței. La acestea se adaugă 10 notițe (40 pagini) cu date statistice bine alese privind demografia Franței, a Europei, a globului pământesc și a două țări: India și Egiptul. Un glosar, întocmit de M. L. Lévy, dă explicații indispensabile privind conceptele, indicii și metodele de calcul al acestora.

Materia este expusă în 3 părți: 1. *Starea și mișcarea populației*; 2. *Familia*; 3. *Unele probleme economice legate de demografie*. Să precizăm că contribuțiile la acest caiet se datorează unor eminente demografi și statisticieni de la Institutul Național de Studii Demografice (I.N.E.D.) și de la Institutul de Statistică și Studii Economice (I.N.S.E.E.) și altor specialiști.

Partea întâi începe cu examenul structurii populației Franței (R. Pressat) unde sînt prezentate structurile demografice fundamentale: după sex, vîrstă și stare civilă, la nivel național și la nivel regional. Se pune în evidență — printre altele — procesul de îmbătrînire demografică, cel mai vechi în Europa.

Reținem, de pildă, că în 1851 proporția populației în vîrstă de 60 de ani și peste era de 9,9 % în populația totală, pentru a ajunge la 14,7 % (1936) și 17,9 % (1984). Menționăm că în România aceste proporții erau de 7,7 % (1930) pentru a ajunge la 14 % (1984).

Capitolul următor *Repartiția geografică a populației* (M. Lefebvre) se ocupă de populațiile urbană și rurală, populația departamentelor, de densitate, concentrare și desconcentrare, migrație, scoțindu-se în evidență principalele tendințe.

Capitolul *Fertilitatea* (F. Munoz-Perez) analizează aspectele cele mai importante ale fertilității franceze. Se începe cu indicele conjunctural al fertilității („rata totală de fertilitate”); în 1964 acest indice a fost de 2,90 copii de o femeie pentru a cunoaște o scădere sistematică de atunci pînă în prezent: în 1983 valoarea sa a fost de 1,83 copii (nivelul necesar pentru înlocuirea generațiilor este de 2,1 copii). Ni se dau informații statistice pe generații (în acest caz avem descendența finală) care confirmă datele transversale. Semnificativă este reducerea vîrstei medii a mamei la nașterea copiilor lor: de la 27,5 ani (generația 1930) la 26,6 ani (generația 1954). Proporția nașterilor nelegitime a crescut de la 6,1 % (1960) la 14,2 % (1982) în numărul total al născuților vii. Trei capitole sînt consacrate reglementării nașterilor, sterilității și intreruperilor voluntare ale sarcinii (H. Leridon) care merită a fi studiate cu atenție. Jacques Valin analizează mortalitatea. Scăderea foarte rapidă a mortalității se vede din faptul că în 1984 rata brută de mortalitate a fost de 9,8 decese la 1 000 locuitori, iar speranța de viață la naștere (ambele sexe) de 75 ani. Pentru România cifrele respective sînt 10,3⁰/₀₀ și 69,77 ani (1982—1984).

Spectaculoasă este scăderea mortalității infantile: în 1950 nivelul ei era încă de 50 decese sub 1 an la 1 000 născuți vii, pentru a ajunge astăzi la un nivel sub 9⁰/₀₀. Interesante sînt datele privind cauzele de decese, în cadrul cărora alcoolul, tutunul și accidentele rutiere constituie o problemă.

Partea destinată familiei cuprinde contribuțiile lui M. Villac, J.-P. Sardon, E. Sullerot, M. Raymond. Deosebit de interesante sînt informațiile cu privire la „noul tip matrimonial” („uniunile libere”) la divorțialitate și la politica privind copilul și familia¹. Nu numai demografia, sociologia și juriștii se vor apleca cu multă atenție asupra problemelor expuse în această parte, ci și cei care se ocupă cu formularea politicii demografice. Să reamintim că politica demografică franceză, de orientare natalistă și profamilială, este cea mai veche și mai complexă din lume.

Partea a treia este demo-economică. De populația activă se ocupă I. Castéra și J.-C. Chesnais; străinii din Franța fac obiectul considerațiilor lui Y. Charbit, J. B. Magescas și M. Boucher. Un capitol care se cere studiat cu cel mai mare interes este cel al lui D. Blanchet *Îmbătrînirea și finanțarea pensiilor*. Se examinează pe larg cele două sisteme de finanțare a pensiilor: prin repartiție și prin capitalizare, problemă mult dezbătută în literatura de specialitate. De remarcă că pentru calculele prospective se face apel la modelul populației stabile, în care se introduce explicit ipoteza cu fertilitatea (variante 1,4; 1,8; 2,1 și 2,4 copii).

* Caiet realizat de Marguerite Boucher; consultant științific Michel Louis Lévy (I.N.E.D.)

¹ Unele din aceste probleme sînt prezentate în recenzia noastră la cartea lui Evelyne Sullerot, *Pour le meilleur sans le pire*, în numărul de față al revistei „Viitorul social”.

Un interviu acordat de Gérard Calot, directorul I.N.E.D. și consemnat sub titlul *Punctele tari și cele slabe al populației franceze* încheie caietul. Este o trecere în revistă a aspectelor fundamentale ale demografiei franceze: scăderea mortalității și mai ales a mortalității infantile, scăderea „alarmantă” (după expresia lui G. Calot) a fertilității, consecințele sale demografice pe termen scurt și pe termen lung, măsuri de redresare a fertilității franceze, situația demografică a Franței în raport cu Europa și cu populația mondială. Este de prisos să adăugăm că aceste considerații ale eminentului demograf care este G. Calot prezintă cel mai mare interes pentru țările confruntate cu scăderea natalității și care își propun redresarea acesteia.

Lipsa de spațiu nu ne permite să prezentăm cele 10 notițe. Vom spune că datele și informațiile pe care le cuprind (Franța, Europa, globul pământesc) sînt selectate cu grijă și oferă un tablou de referință pentru înțelegerea problemelor demografice contemporane.

Prof. dr. Vladimir Trebici

„Études”, février, 1986

Revista pe care o prezentăm în premieră în paginile revistei „Viitorul social” a fost fondată în 1856. Apare lunar la Paris, sub conducerea lui Paul Valadier.

Numărul de față prezintă un conținut bogat și diversificat, fiind împărțit în mai multe rubrici: Perspective asupra lumii; Situații și poziții; Eseuri; Artă; Probleme religioase; Note de lectură. Ne vom opri, în continuare, asupra citorva studii mai interesante care abordează probleme de fond ale societății occidentale.

Ocupîndu-se de problema șomajului Jacques Freyssinet¹ apreciază că, dacă în anii '70 guvernele erau literalmente îngrozite de creșterea numărului de oameni în căutare de lucru, prevăzînd adevărate explozii sociale, această previziune nu s-a îndeplinit în anii '80, climatul social fiind stabil, înregistrîndu-se chiar o diminuare considerabilă asupra numărului de greve.

Această relativă pasivitate a corpului social față de creșterea șomajului a fost studiată cu multă atenție, ceea ce a permis o serie de explicații. Astfel, se apreciază că starea de șomaj duce la un comportament în care se amestecă resemnarea, disperarea, sentimentul de culpabilitate, apatia. Puțini sînt cei care au capacitatea de a realiza proiecte pozitive de rezolvare a situației, și acestea sînt, în general, proiecte individuale.

În acest context, participarea la mișcări colective este mai curînd o excepție. Pe de o parte, situația șomerului, resimțită ca una de inferioritate, conduce la o retragere din formele instituționale de viață socială: asociații, sindicate, partide politice. Pe de altă parte, încercările de constituire a unor organizații specifice pentru șomeri înăuntrul sau în afara mișcării sindicale, se lovesc de obstacole majore: instabilitatea, heterogeneitatea populației și presiunile psihologice din diverse părți au făcut ca mișcarea șomerilor să înlăture dificultăți de a se constitui și menține.

La rîndul lor, guvernele respective au aplicat o serie de măsuri cu caracter social care au contribuit și ele, în oarecare măsură, la evitarea de mari conflicte.

În ciuda acestor elemente, concluzia autorului este fermă: „Este periculos să ne amăgim cu gândul că un echilibru social a putut fi menținut pînă în prezent. Nu putem măsura, dar presimțim, impactul profund pe care această perioadă îl va avea, în special la tineri, asupra atitudinii față de muncă și, în special, asupra raporturilor sociale” (p. 184).

Noël Barré², muncitor din Le Mans, bazîndu-se pe experiența sa, și a camarazilor săi și pe arhivele întreprinderii a trasat drumul urmat de revendicările muncitorilor din întreprinderea sa în ultimii 20 de ani, realizînd un studiu ale cărui concluzii se pot extrapola cu ușurință la ansamblul economiei capitaliste.

Revendicările muncitorilor se pot împărți în trei perioade distincte.

Între 1965—1973, revendicările au ca obiect principal salariile, prima de transport, primele de concediu. Urmează apoi revendicări privind echipamentul de lucru, igiena, securitatea. În 1974, în urma mai multor greve de amploare, revendicările încep să se refere la organizarea muncii care nu este bună, la comunicarea cu șefii ierarhici, considerată necorespunzătoare, la lipsa de informații asupra muncii. Deci, revendicări care manifestă interes pentru întreprindere).

Perioada dintre 1974—1977 este caracterizată drept luptă pentru menținerea locului de muncă, alte revendicări fiind lăsate la o parte. Era vorba de reluarea a circa 300 de posturi, luptă care s-a sfîrșit cu victoria muncitorilor. Este, de asemenea, perioada cînd problema noilor tehnologii nu se punea din punctul de vedere al suprimării locurilor de muncă.

¹ Châmage: jusqu'où?

² Vingt ans de revendications ouvrières

Între 1977—1985 apar din nou revendicări privind condițiile de muncă, de viață, formarea profesională. Semnificativă este apariția masivă a femeilor, în special tinere, în rândurile delegaților și conducătorilor sindicali. „Femeile se ocupă singure de viața lor, în condiții nu întotdeauna ușoare, făcând față unor diverse probleme, inclusiv familiale, cîteodată foarte dureroase” (p. 191).

În această perioadă, pentru a se adapta cerințelor progresului tehnologic, în Franța au loc reconversii adesea dramatice (siderurgie) care duc la suprimarea masivă a unor locuri de muncă. Revendicările muncitorilor încep să fie și ele reorientate, de natură a face față noilor realități care se impun.

Rubrica revistei de perspective asupra lumii cuprinde un studiu privind implicațiile politicii vietnameze în Kampuchea și un altul referitor la obstacolele de tot felul întâlnite de realizarea inițiativei de apărare strategică a președintelui american.

În celelalte rubrici se mai pot citi un eseu asupra televiziunii, amintiri despre personalitatea lui Orson Welles, precum și studii despre o serie de probleme legate de creștinism și iudaism ca religii.

Rubrica recenziilor este bogat reprezentată de mai multe cărți de sociologie, istorie, literatură și artă.

Prin întregul său conținut, revista se dovedește a fi o sursă utilă de informare asupra unor aspecte diverse din Franța și din lume.

Dinu Tenonici

„Sociologhiceski problemi”, nr. 1, 2, 1985

Primele două numere ale revistei bulgare de sociologie, din 1985, însumează în rubricile lor o mare varietate de teme. Ne vom opri asupra a două articole care ridică probleme de actualitate pentru sociologia bulgară.

În studiul *Probleme ale teoriei eficienței ideologice*, publicat în numărul 2 al revistei, Vasil Momov subliniază însemnătatea eficienței pentru teoria și practica ideologică.

Teoria eficienței ideologice se elaborează pe baza unei abordări complexe în aplicarea metodelor și realizărilor din domeniul sociologiei, psihologiei, teoriei conducerii, pedagogiei, etc. Eficiența ideologică se analizează într-o unitate organică cu calitatea procesului ideologic.

Procesul eficienței ideologice se modelează într-un ciclu unitar, care cuprinde următoarele elemente de bază: nevoile și interesele sociale, care reprezintă mobilul social specific și destinatarul social al acțiunilor ideologice, scopul acțiunii ideologice efective; totalitatea instrumentelor (mijloacelor) intelectuale, materiale, organizaționale pe care subiectul acțiunii ideologice îl utilizează pentru atingerea efectului dorit; rezultatul și aprecierea acțiunii ideologice efective.

În continuare, autorul se oprește asupra însemnătății tipologiei criteriilor de apreciere al eficienței. Primul tip de criteriu de bază al eficienței este cel pragmatic, de asigurare ideologică a sarcinilor și activității în domeniul economic, politic, social etc. Al doilea tip de criteriu este cel valoric, de formare și de reglementare a procesului ideologic. Al treilea tip de criteriu este cel organizațional, de conducere și cel de al patrulea este cel științific-aplicativ. Dacă primele două criterii exprimă gradul de obținere a rezultatelor în eficiența ideologică, următoarele două au un caracter funcțional. Tipurile de criterii se completează reciproc, fapt care contribuie la obiectivitate în teoria eficienței. Absolutizarea unora din ele duce la subiectivism și unilateralitate în aprecieri.

C. Kiuranov și K. Petkov în articolul *Munca manuală și atracția sau paradoxul neatractivității* (nr. 1/1985) expun rezultatele cercetării efectuate de secția sociologiei muncii a Institutului de Sociologie împreună cu Institutul pentru studii problemelor sindicale „G. Dimitrov” în două uzine: constructoare de mașini și de construcții navale.

Autorii subliniază că interesul științelor sociale față de studiul muncii manuale a crescut simțitor în ultimii ani. Trecerea la un tip intensiv al reproducerii largi cere în mod obiectiv schimbarea în conținutul muncii, limitarea și dispariția completă a muncii manuale, care în prezent ocupă o pondere mare în economia națională (ponderea muncii manuale în construcția de mașini și prelucrarea metalelor se ridică la 45%, ponderea muncii fizice neatractive la 10—11%).

Autorii sesizează rămânerea în urmă a condițiilor de muncă și a conținutului muncii față de nivelul de pregătire generală și de învățămînt al oamenilor. În condițiile obligativității pregătirii generale medii, o parte însemnată de oameni care posedă același nivel de pregătire școlară sînt ocupați în munca manuală, monotună, neatractivă. Educația socialistă, respectul față de oricare muncă face ca în aprecierile lor oamenii să nu considere că munca manuală

nu este atractivă și nu dă posibilitatea dezvoltării lor. În plan profesional, însă, 68,2% din muncitorii anchetați, ocupați cu munca manuală au cerut limitarea muncii fizice; 93% din cei anchetați nu doresc această muncă pentru copiii lor. Deși se subliniază rolul progresului tehnic în rezolvarea acestei probleme, autorii consideră că reducerea muncii manuale este și problema rezolvărilor sociale; rezolvarea ei depinde de raporturile: lucrător — colectivul de muncă — întreprindere — organizația profesională pe baza intereselor personale, colective, cele de stat.

Talliana Flerova